

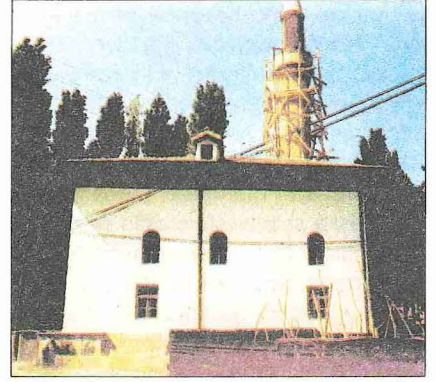
ayrıca birçok yerde görev yapmış olması sebebiyle de "Ca'fer-i Tayyâr" lakabıyla anılmıştır.

Küçük yaşta İstanbul'a giderek tahsile başladı. Şücaüddîn-i Rûmî ve Fenârîzâde Muhyiddin Efendi gibi devrin tanınmış âlimlerinden ders okudu. Önce muîd, daha sonra 1519 yılında mülâzım oldu.

İlk önce 20 akçe maaşla Amasya'da Mehmed Paşa Medresesi'ne müderris tayin edildi. Bu sırada burada sancak beyi olan Şehzade Ahmed'e intisap etti ve şehzadenin yakın dostları arasına girdi. Daha sonra 30 akçe ile Akşehir'de Atabeg Medresesi'ne, 40 akçe ile Merzifon'daki Çelebi Sultan Mehmed Medresesi müderrisliğine getirildi. Şeyhülislâm Ebüssüüd Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine tayini üzerine onun yerine Efdalzâde Medresesi'ne nakledildi. 1537'de 45 akçe ile Atık Ali Paşa Medresesi'ne, 1547'de terfi ederek Manisa müftülüğüne tayin edildi. Bir ara Sultan II. Selim'e muallimlik yaptı. Aynı yıl Sahn-ı Semân Medresesi'ne, 1550 yılında Edirne II. Bayezid Medresesi müderrisliğine getirildi. Ocak 1551'de Şam kadılığına

tayin edildi. Altı ay bu görevde kaldıktan sonra Anadolu kazaskerliğine terfi ettirildi. 1556'da günlük 150 akçe ulûfe ile emekli oldu. Ömrünün son zamanlarını Üsküdar'daki evinde ibadetle ve ilmî çalışmalarla geçirdi. Yine bu sırada hacca giden Câfer Çelebi Rebûlevvel 978'de (Ağustos 1570) seksen yaşlarında vefat etti ve vasiyeti üzerine şeyhi Muslihiddîn-i Sirozî'nin Eyüp'te Cezerî Kasım Paşa Camii hazîresinde bulunan kabri yanına defnedildi.

Devrinin tanınmış âlimlerinden olan Câfer Çelebi memuriyeti sırasında hediye dahi kabul etmeyecek kadar dürüst davranmıştır. Birçok vakıf kurmuş, bunlara çeşitli gelirler tahsis etmiştir. 12 Muharrem 977 (27 Haziran 1569) tarihli bir vakfiye de bu durumu göstermektedir (VGMA, İstanbul-Hâmis, nr. 574, s. 59-61). Şam kadılığına tayin edilince kendisini bu göreve lâıyk görmemiş, ısrar üzerine görev yerine gitmişti. Üsküdar'daki bahçesini satarak bir cami yaptırmıştır. İskilip'te Yenicami diye bilinen ahşap tek kubbeli cami onun vakfidır. Ayrıca bu cami yanında bir medresesi bulunmaktaydı. İskilip ilçesinin Şeyhler,

Câfer Çelebi Camii - İskilip / Çorum

Çukurköy, Yaka (Tepe), Çobanlı ve Gündoğmuş köylerinde çeşitli arazilerle değirmenlerinin ve bahçelerinin gelirlerini de vakıflarına tahsis etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

TK, *Defter-i Evkâf-ı Rum*, nr. 583, vr. 116^{a-b}, 117^{a-b}, 119^b, 120^a; TK, *Çorum-Mufasssal Defter*, nr. 38, vr. 154^b, 158^b, 160^b, 165^b, 166^a; VGMA, *Defter*, nr. 484, sıra 928; VGMA, *Kastamonu-Esas*, nr. 10/1 (203), sıra 547; VGMA, *İstanbul-Hâmis*, nr. 574, s. 59-61; BA, *Cevdet-Evkaf*, nr. 9892; *Çorum Şer'iyye Sicilleri*, Çorum İl Halk Ktp., nr. 1755, vr. 3^{b-4}; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., nr. 5959, vr. 471^{a-b}; Mek-tûbizâde Abdülâziz Efendi, *Terâcîm-i Ahvâl*, İÜ Ktp., nr. 2456, vr. 95^b; *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, İÜ Ktp., nr. 2361, vr. 60^b; Atâî, *Zeyl-i Şekaik*, s. 12, 13, 17, 103, 115, 121, 122, 136-137, 249, 321, 390; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, I, 457; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 29; *Sicill-i Osmânî*, II, 70.

KÂMİL ŞAHİN

CÂFER ÇELEBİ, Tâcîzâde

(bk. TÂCİZÂDE CÂFER ÇELEBİ).

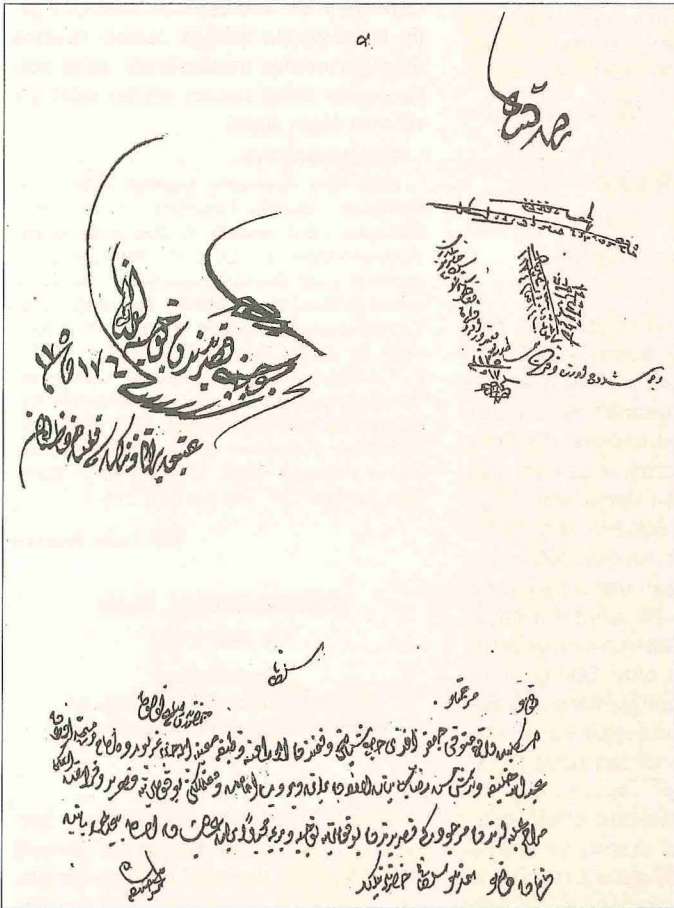
CA'FER b. EBÜ TÂLİB

(جعفر بن ابی طالب)

Ebü Abdillâh Ca'fer b. Ebî Tâlib
b. Abdilmuttalib el-Hâşimî
(ö. 8/629)

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu,
Mûte Savaşı kumandanlarından,
sahâbî.

Yaklaşık 590 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Ali'nin öz kardeşi olup ondan on yaş büyüktü. Ebü Tâlib'in çocuklarının fazla oluşu sebebiyle geçim sıkıntısı çektiği sırada yükünü hafifletmek üzere Hz. Peygamber Ali'yi, amcası Abbas da Ca'fer'i yanına almıştı. Bu sebeple Ca'fer'in

Molla
Câfer
Çelebi'nin
vakfi olan
İskilip'teki
Yenicami ile
ilgili bir belge
(BA, *Cevdet-
Evkaf*,
nr. 9892)

gençlik yılları amcası Abbas'ın yanında geçti.

Ca'fer b. Ebû Tâlib Hz. Peygamber'e ilk iman edenler arasında yer aldı. Onun Hz. Ebû Bekir'den önce İslâm'a girdiği rivayet edildiği gibi 25 veya 32. müslüman olduğu da söylenmektedir. Mekke'li müşriklerin müslümanlara eziyet ve işkenceleri artınca Ca'fer hanımı Esmâ bint Umeyys ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiye katıldı ve Hz. Peygamber tarafından bu kafiye başkan tayin edildi. Oğlu Abdullah Habeşistan'da dünyaya geldi ve orada doğan ilk müslüman olarak anıldı. Hicret eden müslümanlara iltica hakkı tanınmaması konusunda Kureysîler elçi olarak Habeşistan'a Ebû Rebîa b. Mugire el-Mahzûmî ile Amr b. Âs'ı gönderdikleri zaman Habeş Hükümdarı Necâşî Ashame'nin huzurunda müslümanları Ca'fer temsil etti. Bu sorgulamada büyük bir açıklık, cesaret ve maharetle İslâm inançlarını ortaya koyup yurtlarını terketme sebeplerini izah eden Ca'fer, Kureys temsilcilerinin eli boş dönmesini ve Necâşî'nin mülteci müslümanları himaye etmesini sağladı. Hatta bunun ardından Necâşî'nin Ca'fer sayesinde müslüman olduğu söylenir.

Bedir Gazvesi'ne katılmamış olmakla beraber kendilerine Hz. Peygamber'in bu savaşta elde edilen ganimetlerden pay ayırdığı ve Bedir'e katılma şeref ve sevabına sahip olduklarını belirttiği sekiz kişiden birisi de Ca'fer b. Ebû Tâlib idi. Hz. Peygamber'in bu uygulaması bazı kaynaklarda yanlış yorumlanmış ve Ca'fer'in Bedir Gazvesi'ne katıldığı zannedilmiştir. Halbuki Ca'fer Habeşistan'a hicretinden sonra 7 (628) yılına kadar orada kalmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği ilk sene muhacirler ile ensar arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurduğu sırada Ca'fer b. Ebû Tâlib'i Muâz b. Cebel ile kardeş yaptığı şeklindeki rivayetleri de şüphe ile karşılamak gerekir.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hz. Peygamber komşu devlet hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları gönderirken Habeş Hükümdarı Necâşî'ye yolladığı mektubunda onu İslâm'a davet ettiği gibi ayrıca ülkesinde bulunan müslümanları artık Medine'ye göndermesini istedi. Necâşî'nin müslümanlara tahsis ettiği gemiyle Ca'fer de Arabistan'a döndü ve yanındaki Habeş muhacirleriyle doğrudan Hayber'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hayber'in fethinden hemen sonra Ca'fer'i karşısında gö-

ren Resûlullah, "Hangisine sevineceğimi bilmiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" diyerek onu kucaklayıp alnından öptü ve elde edilen ganimetten on altı arkadaşıyla birlikte ona pay ayırdı. Ayrıca Medine'ye dönüşlerinde Ca'fer'e Mescid-i Nebevî'nin yanbaşıda bir yer ayırarak onu buraya yerleştirdi.

8 (629) yılında Suriye'ye gönderilen orduya Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin etti. Eğer o şehid edilirse Ca'fer b. Ebû Tâlib'in, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha'nın orduya kumanda etmesini istedi. Mûte'de düşmanla karşılaşan İslâm ordusu şiddetli muharebede ardı ardına bu üç kumandanını da kaybetti. Zeyd b. Hârise'nin şehid düşmesinden sonra idareyi alan Ca'fer b. Ebû Tâlib düşman üzerine kahramanca hücum ederek şehid oldu; bu arada iki kolu da kesildi. Abdullah b. Ömer, defnedilmeden önce onun vücudunun ön tarafında elli (veya doksandan fazla) yara gördüklerini söylemektedir (Buhârî, "Meğâzî", 44). Hz. Peygamber, yüce Allah'ın Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "tayyâr" (uçan) ve "zü'l-cenâheyn" (iki kanatlı) lakapları verilmiştir.

Kırk yaşında şehid olan Ca'fer hem Habeşistan'a hicret ettiği, hem de buradan dönüşünde kendi baba yurdu olan Mekke'ye değil doğrudan Medine'ye gittiği için "zü'l-hicreteyn" ve ashabın muhtaçlarını, fakirlerini daima gözettiğinden dolayı "ebû'l-mesâkin" lakaplarıyla da anılmaktadır. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'den sonra en cömert olarak Ca'fer'i gösterir. Resûl-i Ekrem, ahlâkî itibarıyla kendisine benzediğini belirterek Ca'fer'i takdir ve taltif ederdi.

Ca'fer b. Ebû Tâlib'in rivayetleri pek azdır. Bunları kendisinden oğlu Abdul-

lah, Abdullah b. Mes'ûd, Amr b. Âs ve Ümmü Seleme rivayet etmişlerdir. Diğer iki oğlu Muhammed ile Avn'ın da ondan rivayette bulunduğu ifade edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 201-203; V, 290-292; Buhârî, "Şulh", 6, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebî", 10, "Meğâzî", 44, "Farzû'l-humûs", 14, "Et'ime", 32; Tirmizî, "Menâkıb" 29; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 120; II, 683, 694, 739, 761-762, 766-767, 769, ayrıca bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 34-41; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 210-213; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 341-344; Nevevî, *Tehzîb*, I, 148-149; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ* 2, I, 206-217; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 237-238; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 98-99; M. Mustafa el-Azamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 49-50; K. V. Zetterstéen, "Cafer b. Abî Tâlib", *İA*, III, 7; L. Vecia Vaglieri, "Dja far b. Abî Tâlib", *EI* 2 (Fr.), II, 382.

AHMET ÖNKÂL

CA'FER HAN

İran'da hüküm süren
Zend hânedanı hükümdarı
(bk. ZENDLER).

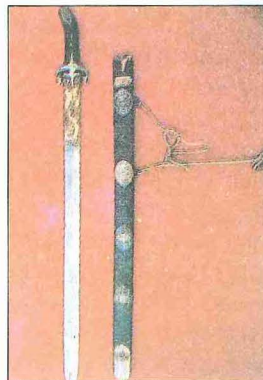
CA'FER b. HARB

(جعفر بن حرب)

Ebû'l-Fazl Ca'fer b. Harb el-Hemedânî
(ö. 236/850-51 [?])

Bağdat Mu'tezilesi'ne bağlı
kelâm ve fıkıh âlimi.

177 (793-94) yılı civarında (İbnü'n-Nedîm'e göre 171/787-88) Bağdat'ta doğdu (Mes'ûdî, VII, 231). Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ataları Güney Arabistan'daki Kahtan kabilesinden olup sonradan Hemedan'a yerleştikleri için Hemedânî nisbesiyle anılır. Aldığı bir yaranın yüzünde bıraktığı izden dolayı el-Eşec lakabıyla da tanınır. Gençliğinde asker olan Ca'fer'in bu dönemde Ebû Mûsâ el-Murdâr'ın talebeleriyle görüşüp konuştuğu ve zaman zaman onlarla alay ettiği rivayet edilir. Ancak bundan rahatsız olan talebeler bir yolunu bularak onu hocalarının sohbet meclisine götürmeyi başarırlar. Ebû Mûsâ'nın sohbetinden etkilenen Ca'fer askerlik mesleğini bırakıp onun talebeleri arasına katılır. Kelâm ilmini tahsil ettiği Ebû Mûsâ'nın zâhidâne yaşayışı, babasından kendisine intikal eden çok miktardaki malını dağıtacak kadar ona tesir etti. Muhtemelen 815 yılından önce ve Basra'ya vali olarak tayin edilen Kûsâm b. Ca'fer ile birlikte Basra'ya gitti. Burada valinin hu-

Ca'fer
b. Ebû
Tâlib'e
ait olduğu
söylenen
kılıç
(TSM, Mukaddes
Emanetler,
nr. 21 / 143)